

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะเป็นการศึกษาถึงกระบวนการ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจถึงสาเหตุของความเป็นมา และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันในปรากฏการณ์หนึ่งๆ เพื่อให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและบริบททั่วไปของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประวัติการตั้งถิ่นฐานและการใช้ทรัพยากร ลักษณะทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ สังคมและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน ซึ่งจะต้องมองในมุมมองหลายมิติเป็นปรากฏการณ์รวม

ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เป็นกระบวนการรวมพลังเข้าร่วมคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบของชาวบ้านเกษตรใหม่ หมู่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงเข้าไปศึกษาชุมชนเพื่อเจาะลึกเกี่ยวกับสาเหตุ องค์ประกอบ และเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวในการรวมพลังเพื่อเข้าร่วมคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในบ้านเกษตรใหม่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

- 3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการและบุคคล
- 3.2 ศึกษาและสำรวจข้อมูลทางสังคมในชุมชน
- 3.3 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการและบุคคล

3.1.1 ข้อมูลเอกสาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง กระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชนที่รวมพลังขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม , ขบวนการทางสังคม และการเข้าร่วม
ขบวนการทางสังคม
2. หลักการจัดการมูลฝอยแบบฝังกลบ
3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อมูลจากบุคคล

ศึกษาข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดค้านซึ่งประกอบไปด้วย ประชาชนในหมู่บ้าน อาจารย์และข้าราชการในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง

ศึกษาข้อมูลจากบุคคลในระดับผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ พระครูใหญ่ หรือผู้ที่เป็นผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เชื่อฟัง และมักจะมาหาเพื่อขอคำปรึกษาแนะนำ เมื่อมีปัญหาในชุมชน

3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลทางสังคมในชุมชน

3.2.1 ประชากรและตัวอย่าง

การศึกษาข้อมูลทางสังคม ศึกษาตามแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลจากประชาชนทั่วไปและประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับสถานที่ที่ถูกระบุว่าจะสร้างหลุมกำจัดมูลฝอย
2. กลุ่มประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยไกลจากสถานที่สร้างป่อกำจัด แต่อยู่ในหมู่ 10 บ้านเกษตรใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling จากผู้ให้ข้อมูลหลัก สอบถามต่อไปว่าควรศึกษาข้อมูลจากบุคคลใดอีกในชุมชน ขอให้แนะนำเพื่อไปศึกษาข้อมูลต่อไป ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนได้ข้อมูลเพียงพอ

3.2.2 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง ครบคลุมอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษา โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

3.2.2.1 วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลจากการสนทนาของผู้ร่วมสนทนา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มขึ้น จำนวนกลุ่มละประมาณ 6-12 คน โดยแบ่งกลุ่มสนทนาดังนี้

- 1.1 กลุ่มเข้าร่วมคิดค้นที่มีที่อยู่อาศัยใกล้สถานที่สร้างบ่อกำจัด
- 1.2 กลุ่มเข้าร่วมคิดค้นที่มีที่อยู่อาศัยไกลสถานที่สร้างบ่อกำจัด
- 1.3 กลุ่มเข้าร่วมคิดค้นที่เป็นอาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยแม่โจ้
- 1.4 กลุ่มเข้าร่วมคิดค้นที่เป็นตัวแทนของข้อ 1.1, 1.2 และ 1.3

เหตุผลที่ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเช่นนี้ เพราะการจัดคนเข้ากลุ่มที่มีภูมิหลังคุณลักษณะ แนวคิดที่คล้ายคลึงกัน จะทำให้การสนทนากลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น กล่าวแสดงความคิดเห็น หรือบอกความจริงออกมา เพื่อให้ข้อมูลเชื่อถือได้ จึงทำการสนทนากลุ่มที่มีภูมิหลังและประสบการณ์เหมือนกันอย่างน้อย 2 กลุ่ม

ข้อมูลที่ต้องการจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้จัดแบ่งหัวข้อในการสนทนาเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเนื้อหาและการราบรื่นในขณะที่เข้ากลุ่มดังต่อไปนี้

- ข้อมูลด้านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ข้อมูลการใช้ทรัพยากร ตั้งแต่การเข้าเลือกพื้นที่ทำมาหากิน จนถึงการใช้ทรัพยากรในปัจจุบัน
- ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในลักษณะของโครงสร้างหน้าที่และลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การเข้าร่วมกับชุมชนในงานประเพณี วัฒนธรรม การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล

- ข้อมูลด้านสภาวะเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นสาเหตุและเหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการรวมพลังเคลื่อนไหว ซึ่งประกอบด้วย ผลกระทบจากหลุมกำเนิดมูลฝอย และการจัดการแก้ไขปัญหาผลกระทบของชุมชน การจัดทำเงื่อนไขข้อตกลงก่อนการสร้างหลุมกำเนิดมูลฝอยของชุมชน การปฏิบัติตามเงื่อนไขของเทศบาลนครเชียงใหม่ สาเหตุที่มีผลต่อชุมชนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมพลังอย่างรวดเร็ว
- ข้อมูลด้านองค์ประกอบของการรวมพลังคัดค้าน ในประเด็นความเป็นประชาสังคม การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ในชุมชน
- ข้อมูลด้านเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้าน ในประเด็นการสนองตอบของรัฐและเทศบาลที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบ ความเชื่อของชุมชนต่อการรวมพลังเคลื่อนไหวจากประสบการณ์ของชุมชน และสถานการณ์ของสังคมภายนอก รวมถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการเคลื่อนไหวรวมพลัง
- การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3.2.2.2 วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

เป็นการพูดคุยกันในบรรยากาศที่ง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตรอง ไม่เป็นทางการ และไม่มีขั้นตอน ตลอดจนถึงลำดับของข้อคำถาม ผู้วิจัยใช้วิธีนี้เพื่อค้นหาข้อมูลทางวัฒนธรรม ทำที่ระบบคิด ทักษะคติ และการให้ความหมายของบุคคลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ตามบริบทวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

- ประวัติหมู่บ้าน
- การใช้ทรัพยากรของชุมชน
- การติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ
- ขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน
- การยินยอมให้เทศบาลดำเนินการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบ

- วิธิดำเนินการกำจัดมูลฝอยของเทศบาลนครเชียงใหม่ และสาเหตุการเกิดปัญหาผลกระทบจากการกำจัดมูลฝอย
- ผลกระทบจากการกำจัดมูลฝอย และวิธีการแก้ไขปัญหาของเทศบาล
- การแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน
- เหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวอย่างรวดเร็ว
- การรวมพลังในชุมชน และการจัดกิจกรรมต่อเนื่องร่วมกัน
- การมีส่วนร่วมในชุมชน
- ความเชื่อมั่นในการรวมกลุ่มและการได้ประโยชน์จากการรวมพลัง

3.2.2.3 วิธีการสังเกต (Observation) เป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อนำไป วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น โดยสังเกตที่ตัวบุคคลและปฏิสัมพันธ์ของคน ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน โดยร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น งานทำบุญในหมู่บ้าน การสร้างที่กรองน้ำประจำหมู่บ้าน การเลี้ยงผีของเจ้าทรงในหมู่บ้าน และงานศพ ในการสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างสมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดทิศทางและประเด็นต่างๆ ในการค้นหาข้อมูลโดยวิธีการสังเกต ดังนี้

- สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน คนนอกชุมชน และระหว่างหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะเทศบาลนครเชียงใหม่
- การใช้ทรัพยากรในการดำรงชีวิตของชุมชน
- การแสดงออกของบุคคลในชุมชนต่อผลกระทบที่ได้รับจากการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบ
- การร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน และของบุคคลในหมู่บ้าน
- การรักษาผลประโยชน์ของชุมชนจากการปฏิบัติร่วมกันในกิจกรรมต่างๆ

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยวางแผนการดำเนินการรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนดังนี้

3.3.1 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือพื้นที่ทำงานและภูมิลำเนาของผู้วิจัยอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเริ่มด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาให้ชาวบ้านได้ทราบ ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านไม่สับสนในบทบาทของผู้วิจัย โดยได้ชี้แจงให้ชาวบ้านทราบในการประชุมประจำเดือนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหาร หลังจากนั้น แจ้งให้ชาวบ้านทราบโดยใช้เสียงตามสายของหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลต่อไป พร้อมกันนี้ก็ได้อันหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อช่วยชี้แนะช่องทางให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ

3.3.2 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า การสนทนาใช้พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) เป็นตัวกระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็นและแสดงทัศนะของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ

3.3.3 การศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research)

3.3.3.1 สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านทุกกลุ่มที่ศึกษา เป็นการพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่เป็นทางการ ไม่เคร่งเครียด ประเด็นที่ศึกษา เพื่อให้รู้ระบบคิด ทัศนคติ ทำที่ การให้ความหมายของบุคคลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในกลุ่มชุมชน

3.3.3.2 ร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในพิธีกรรมสำคัญๆ การจัดการทรัพยากรของชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ

3.3.3.3 ประชุมกับชาวบ้านเพื่อระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประเด็นในการร่วมพลังเพื่อเข้าร่วมเคลื่อนไหว สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรวิจัย ซึ่งกระบวนการนี้จะร่วมวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นการวิจัย จนถึงสิ้นสุดการวิจัย

3.3.3.4 การสังเกตและการจดบันทึก แบ่งเป็น 2 ชนิดคือ การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หรือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3.3.4 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

3.3.4.1 สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เช่น แผนที่ภูมิประเทศ (กรมแผนที่ทหาร) แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่แสดงแหล่งน้ำการคมนาคมของกรมพัฒนาที่ดิน แผนที่ชลประทานของสำนักงานจัดรูปที่ดิน การจำแนกประเภทดินของกรมพัฒนาที่ดิน บันทึกปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิของสถานีทดลองพืชไร่แม่โจ้

3.3.4.2 ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาและสาธารณสุขของชุมชน

3.3.4.3 การครอบครองทรัพย์สิน เช่น เอกสารแจ้งเสียภาษี ภบท. 5 ซึ่งอยู่กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3.3.4.4 ศึกษาเอกสารที่มีความเชื่อมโยงถึงประเด็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทชุมชนที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการ เช่น การจัดการนาปนกิจศพของสมาชิกชุมชน

3.3.4.5 ศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับภาพรวมของชุมชนที่จะศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน ข้อมูลป่าไม้ ข้อมูลการเกษตร แผนที่ เป็นต้น

3.3.5 แบบบันทึกข้อมูล เพื่อป้องกันการลืม การจดบันทึกทำได้สองขั้นตอนคือการจดบันทึกย่อขณะที่กำลังสังเกตหรือทันทีหลังการสังเกตเห็น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเก็บข้อมูลขั้นที่สองคือ นำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงเป็นบันทึกที่มีข้อความขยายมากขึ้น และใช้วิธีบันทึกเทปในขณะที่สัมภาษณ์เพื่อนำมาเรียบเรียงภายหลัง

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

ทำการตรวจสอบข้อมูล 2 ระดับคือ

3.4.1 ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นในสนามจากการเก็บข้อมูลโดยการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลโดยวิธีการสอบถาม สังเกต และสัมภาษณ์ ซึ่งตรวจสอบข้อมูลพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลและตรวจสอบอีกเป็นระยะๆ

3.4.2 ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเสา (สุภาวงศ์ จันทวานิช , 2536) ในลักษณะที่พิจารณาจากองค์ประกอบ 3 อย่างคือ บุคคล กิจกรรม และเวลา เพื่อดูความเหมือน และความแตกต่างของข้อมูล เพราะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อกระบวนการสืบหอดความคิด หากมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลา บุคคลและกิจกรรมของผู้ให้ข้อมูลแล้ว ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

เมื่อทำการตรวจสอบเช่นนี้แล้ว ปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน ก็น่าเชื่อถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องแล้ว จากนั้น ผู้วิจัยก็นำเอาข้อมูลนั้นๆ มาประมวลเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป

ในกรณีที่ข้อมูลมีความขัดแย้งกัน ผู้วิจัยได้กลับไปในชุมชนอีกครั้งเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ เพื่อตรวจสอบความแน่ชัดของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงสรุปและถือว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง เนื่องจากการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง

3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการที่ไม่ได้แยกส่วนออกมาจากกระบวนการเก็บข้อมูล (ชยันต์ วรรณะภูติ , 2537) ผู้วิจัยจึงใช้แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ ชยันต์ วรรณะภูติ โดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นเครื่องมือนำทางในการเก็บข้อมูล และบันทึกข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของข้อมูลไว้ดังนี้

ข้อมูลในที่นี้หมายถึง ปรากฏการณ์ในด้านสภาพกายภาพแวดล้อม สภาพนิเวศของชุมชน ปรากฏการณ์ในด้านพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความคิด ความเชื่อของบุคคล กลุ่ม หรือของชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลทั้งหมดมีลักษณะเป็นนามธรรมที่บรรยายให้เห็นถึงคุณลักษณะและความเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์เป็นการพรรณนาที่แสดงขั้นตอนกระบวนการเคลื่อนไหว แปรเปลี่ยนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยตนเองและกับปัจจัยภายนอก

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

3.5.1 นำข้อมูลมาจัดระบบ เพื่อให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้จัดระบบข้อมูลดังนี้

3.5.1.1 จัดประเภทของปรากฏการณ์ตามการแบ่งการปกครองหมู่บ้านดังนี้

ก. ก่อนแยกหมู่บ้าน

- การใช้ประโยชน์จากที่ดิน
- ความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน
- การรวมพลังเคลื่อนไหวต่อสู้เมื่อถูกบุกรุกที่ทำกินของชุมชน
- การจัดการภายในกลุ่มองค์กรของชุมชน
- การประสานงานกับหน่วยราชการในท้องถิ่น

ข. หลังแยกหมู่บ้าน

- การใช้ประโยชน์จากที่ดินหลังการจัดสรรที่ทำกิน
- ความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกและความสัมพันธ์ในชุมชน
- การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน
- การจัดการกับเทศบาลนครเชียงใหม่กรณีการนำมูลฝอยมาทิ้งในบ่อดินของหมู่บ้าน
- การเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบของเทศบาลนครเชียงใหม่
- การจัดการภายในองค์กรของชุมชนที่ส่งเสริมให้พลังของชุมชนเข้มแข็ง

3.5.1.2 นำข้อมูลในแต่ละปรากฏการณ์มาจัดระบบตามความสัมพันธ์ เพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงความหลากหลายและความหมาย รวมทั้งเหตุผลของคนในหมู่บ้านที่อยู่เบื้องหลังตามประเภทของปรากฏการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดระบบความสัมพันธ์โดยจำแนกข้อมูลเพื่อหาความหมายเชิงเหตุผลจากความสัมพันธ์แบบตรงกันข้ามที่มีความหมายในวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์อื่นหรือพฤติกรรมอื่นได้ดังนี้ ชาย-หญิง ดี-ไม่ดี เป็นมงคล-ไม่เป็นมงคล พุทธ-ผี เหมาะสม-ไม่เหมาะสม รายละเอียดที่ได้จำแนกเพื่อวิเคราะห์ ได้แก่

- การแบ่งสรรภาระงานแก่ทุกคนในหมู่บ้านในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านตามความเหมาะสมที่ชุมชนในหมู่บ้านเห็นชอบ เช่น แบ่งตามเพศ วัย ความรู้ ของบุคคลในชุมชน เช่น ผู้หญิงทำงานเกี่ยวกับการจัดเตรียมอาหาร การทำบัญชี การใช้แรงงานที่ไม่หนัก ส่วนผู้ชายทำงานเกี่ยวกับการอยู่เวรยามในเวลากลางคืน และการประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือนอกชุมชน

- การให้ประโยชน์จากที่ดินและการจัดสรรที่ดิน โดยศึกษาจากการแบ่งพื้นที่ใช้สอย

- การเสนอแนวทางการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
- การนำเสนอเงื่อนไขการดำเนินการกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบ
- การเคลื่อนไหวเพื่อปฏิเสธการจัดการมูลฝอยแบบฝังกลบ
- การเกิดเครือข่ายการคัดค้านการจัดการมูลฝอยแบบฝังกลบใน

ตำบลหนองหาร

3.5.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงหน้าที่ของบุคคลในชุมชนที่ถูกจัดสรรและกำหนดโดยสังคมในชุมชนซึ่งมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการซึ่งกันและกันในชุมชนตามความเหมาะสม และศึกษารวมไปถึงสถาบันในชุมชนที่เป็นองค์ประกอบของสังคม ได้แก่ ครอบครัว วัด โรงเรียน ฝั ตลาด โดยศึกษาหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่งที่น่าสนใจไปสู่การดำรงอยู่ของชุมชน ดังนี้

- ศึกษาหน้าที่ในการสมานความสัมพันธ์ทางสังคม
- ศึกษาหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร
- ศึกษาหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติงานของเทศบาลนครเชียงใหม่
- ศึกษาการรวมพลังเคลื่อนไหวของกลุ่ม
- ศึกษาหน้าที่ในการเสนอแนวทางการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

ลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูล จะเป็นการแยกแยะองค์ประกอบเพื่อหาความหมายของปรากฏการณ์เพื่ออธิบายลักษณะของความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ในแง่ของความสัมพันธ์เชิงหน้าที่หรือความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง โดยถือว่า ในชุมชนย่อมมีองค์ประกอบที่มีหน้าที่ซึ่งนำไปสู่การดำรงอยู่ของสังคม ถ้าสถาบัน พิธีกรรม ความเชื่อ ไม่สามารถจะให้ประโยชน์หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ต่อสังคม สิ่งเหล่านี้ก็จะหุดหาย เลิกหรือเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด ฉะนั้น จึงค้นหาและอธิบายถึงองค์ประกอบย่อยในชุมชนในแง่ของการทำหน้าที่อย่างไรในชุมชนและหน้าที่หรือบทบาททางสังคมของบุคคลมีความหมายอย่างไร

ในการนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของพฤติกรรมและของสถาบัน ในชุมชนที่มีต่อสังคมโดยรวม ในประเด็นการเกิดขึ้นและมีอยู่ของพฤติกรรมที่มีบทบาทหน้าที่ที่เป็นคุณประโยชน์เกื้อหนุน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ โดยแยกเป็นรายละเอียดดังนี้

- การอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว
- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของสมาชิกในชุมชน
- ความสัมพันธ์อันที่ญาติมิตรของสมาชิกในชุมชน
- การทำหน้าที่ในการจัดองค์กรของชุมชน
- การสร้างกลุ่มพลังเพื่อคัดค้านการจัดการมูลฝอยโดยการฝังกลบ
- การสร้างข้อเสนอแนวทางการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3.5.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจระบบสังคมของ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของสังคม ว่าคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านเกษตรใหม่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร รูปแบบความสัมพันธ์มีอะไรบ้าง ในแต่ละรูปแบบเกิดขึ้นในบริบทเช่นใด ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ศึกษาดังนี้

- ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและครอบครัว
- ความสัมพันธ์ในกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์
- ความสัมพันธ์ตามเครือข่ายสังคม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ที่ดิน กลุ่มฌาปนกิจศพ
- ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัย

3.5.4 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนช่วงก่อนและหลังการแยกหมู่บ้านว่ามีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

- การแยกหมู่บ้าน
- การเกิดศักยภาพของชุมชน
- การแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยองค์การบริหารบ้านและบทบาทผู้นำ
- การเข้ามาของรัฐและการสร้างสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้าน
- การจัดการมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบในหมู่บ้าน
- การเสนอแนวทางการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการฝังกลบมูลฝอยในหมู่บ้าน

เพื่อให้เห็นถึงระบบการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดังนี้

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

